

Somogyi Éva

„Világot látok”

Komplex tehetséggondozó program óvodásoknak

Több mint 30 éve tevékenykedem óvodapedagógusként. Nevelő-fejlesztő munkámat a gyermekek szükségleteire és erősségeire alapozott pedagógiai szemlélet határozza meg. Ezért is hatott rám a kétezres évek végén kibontakozó új pedagógiai irányzat, amely a kiemelkedő képességű gyermekek ellátását, a tehetséggondozás jelentőségét és szükségességét hangsúlyozza.

2010-ben kapcsolódtam be a tehetséggondozási folyamatba, azóta követem figyelemmel a tehetségügy, ezen belül az óvodai tehetséggondozás alakulását. A kezdeti időszakban az óvodai tehetséggondozás témakörének szakmai megítélése igen pejoratív volt, és több vitatott kérdés is felmerült: Honnan lehet tudni ebben a korai életkorban, ha egy gyermek valamiben kiemelkedő adottságokkal rendelkezik? Egyáltalán fontos-e a kiválóságot már óvodás korban meglátni? És ha észrevesszük, kell-e már az óvodában külön odafigyelni a tehetséges gyermekekre?

Nagy Jenőné, az óvodai tehetséggondozás kiemelkedő szakértője szerint ezekre a kérdésekre a Nemzeti Tehetség Program speciális célkitűzései között találjuk a választ. A Program stratégiájában egyértelműen megfogalmazza, hogy a tehetséges fiatalok megtalálása és a tehetségsegítés már kora gyermekkorban elindul. Ehhez azonban szükségesnek tartja, hogy a tehetségsegítés elméleti háttérét az óvodáskor életkori sajátosságainak tükrében adaptáljuk és dolgozzuk ki annak igényes gyakorlatát (Nagy, 2012).

A korszerű elméleti és gyakorlati ismeretek kidolgozásának, a szervezett képzéseknek, az egységes társadalmi, döntéshozói támogatásnak, az anyagi források bevonásának és a terület iránt motivált és elkötelezett óvodapedagógusok munkájának köszönhetően napjainkra pozitív irányban változott-fejlődött az óvodai tehetséggondozás. Jelentősen nőtt a Tehetségpontként regisztrált és minősített óvodák száma, amely intézmények komplex tehetségfejlesztő program működtetésével támogatják a gyermekek személyiségének fejlődését, képességeinek kibontakozását. Saját intézményem, a Szolnok Városi Óvodák Manóvár Tagintézménye is ezen intézmények közé tartozik.

Írásomban az intézményemben megvalósuló, nevelési évet átfogó, vizuális irányú komplex gazdagító programot mutatom be motiváló, szemléletformáló céllal. Bízom benne, hogy az olvasók találnak egy-egy érdekes mozzanatot, ötletet, amelyet továbbgondolhatnak, esetleg saját gyakorlatukban kipróbálnának.

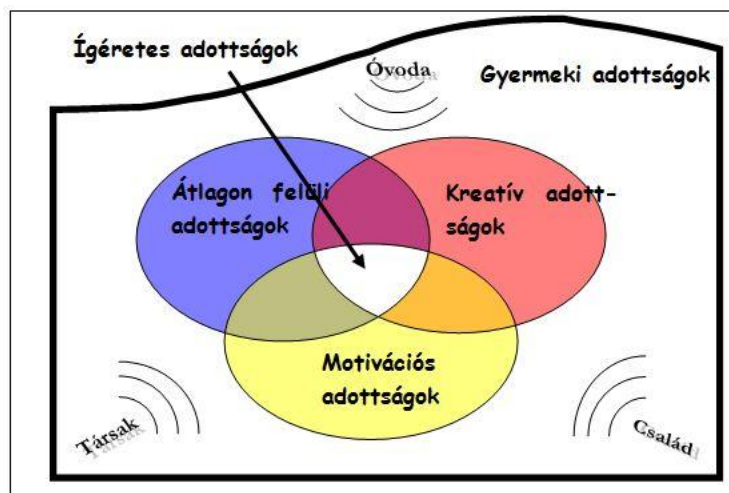
Tehetségkonceptió

A tehetség összetett fogalom, amelynek sokféle szakirodalmi meghatározása ismert. Az egyes definíciók különböző megközelítéssel határozzák meg azokat az összetevőket és kölcsönhatásokat, amelyek mentén megjelenik, kifejlődik a tehetség. A különböző értelmezések közös vonása, hogy a már felismert és kibontakozásnak indult tehetséget jelölik és feltételezik, hogy a tehetség kiemelkedő teljesítmény vagy produktum létrehozásában realizálódik. Ebben az értelemben óvodáskorban nem beszélhetünk tehetségről. Felfedezhetünk viszont olyan tehetséghajlamra utaló személyiségjegyeket, az átlagosnál jobb adottságokat,

képességeket és motivációt bizonyos területeken, amelyek alapján a gyermeket tehetségígéretnek nevezhetjük.

„A tehetségígéret reményt, esélyt, lehetőséget hordoz magában, a személyiség valamelyik képességében, tevékenységi körében” (Nagy, 2012, 18). Vagyis a gyermekben rejlő olyan potenciális lehetőség, amelyet ha megerősítünk és fejlesztés által tovább bontakoztatunk, a későbbiekben kiemelkedő teljesítmény válhat belőle.

A tehetségígéretetek személyiségjellemzőinek összetevőit Nagy Jenőné (2012) tehetségmodellje alapján értelmezzük, amely Mönks–Renzulli többtényezős tehetségmodelljének óvodai adaptációja. Az eredetihez hasonlóan a modell három személyiségen belüli adottság – átlagon felüli adottságok, kreatív adottságok, motivációs adottságok – és három külső környezeti tényező – család, óvoda, társak – szerepét emeli ki, amelyek egymással szoros kölcsönhatásban befolyásolják a tehetség megjelenését és kibontakozását:

Forrás: A szerző szerkesztése

„Amennyiben egy gyermek valamelyik adottsága az átlagosnál lényegesen jobb, és azon a területen végzett tevékenységek során a gyermek egyértelműen kreativitást és motivációt mutat, akkor ígéretes az adott adottság, vagyis a gyermeket bizonyos területén tehetségígéretnek tekinthetjük” (Nagy, 2012, 18).

Az ígéretes adottságokra potenciális lehetőségként tekintünk. Célunk és feladatunk nem más, mint a megfelelő lehetőségekkel, tevékenységekkel és módszerekkel történő gondozás és fejlesztés biztosítása. Ahhoz, hogy mindez megvalósulhasson, fontos figyelembe vennünk a tehetséges személyiség főbb sajátosságait (Ináncsy–Pap és mtsai, 2010; Fehér, 2015):

Az észlelés jellemzői:	Gondolkodási képességek:	Lelki tulajdonságok:	Viselkedés:
<ul style="list-style-type: none"> • „naiv szem” • nyitottság • érzékenység • differenciálás 	<ul style="list-style-type: none"> • képzelőerő • asszociációk könnyedsége • rugalmasság 	<ul style="list-style-type: none"> • vakmerőség • örömkészség • kitartás • tolerancia 	<ul style="list-style-type: none"> • játékos • domináló • kalandvágyó

<ul style="list-style-type: none"> • összefüggések meglátása • humor 	<ul style="list-style-type: none"> • szempontváltás • eredetiség • kombináció • komplexitás • kidolgozottság • önálló újrafogalmazás 	<ul style="list-style-type: none"> • függetlenség • érvényesülési vágy 	<ul style="list-style-type: none"> • nem ismeri el az autoritást • nem tűri a szűk kereteket • dacos
--	--	--	---

A személyiség sokszínűségére építve, a tehetségkonceptióval összefüggésben ismernünk kell a tehetségigéretnek gondozásának területeit, hiszen az ígéretes, átlagon felüli adottságok számos területen megmutatkozhatnak. A tudatos gondozás-fejlesztés irányának kijelöléséhez a tehetségterületeket rendszerező elméletek közül H. Gardner sokoldalú intelligenciaelméletére támaszkodunk. Az elmélet szerint „nem létezik egy bizonyos, mindent átfogó intelligencia, mivel annak számos megjelenési formája van”. Gardner kezdetben hét, majd nyolc egymástól független emberi intellektuális képességet különített el, amelyek alkalmasak a speciális tehetségterületek elkülönítésére, ezek a következők: logikai-matematikai, nyelvészeti, testi-kinesztetikus, térbeli-vizuális, zenei, természeti, interperszonális, intraperszonális (Balogh, 2012). Mindebből értékes iránymutató szempontrend rajzolódik ki az óvodai komplex tehetséggondozó programok számára, amely a személyiségfejlesztés sokrétű megvalósításához nyújt támpontot.

Mit jelent ez a gyakorlatban?

Saját programunk keretében a mindennapi óvodai nevelésen túli, többletlehetőségeket és -tartalmakat kínálunk az 5–6 éves tehetségigéretnek számára. Ezt biztosítja az óvodában működő tehetségműhely 30 órás, délutáni időkeretben megvalósuló foglalkozássorozata, valamint a csoportközi tehetséggondozó foglalkozások havi rendszerességgel történő szervezése a művészeti területen érdeklődő nagycsoportos gyermekek számára. Tehetséggazdagító programként nem csupán az ismeretanyag kitérítését, hanem a képességek fejlesztését és a megszerzett ismeretek gyakorlati alkalmazását is középpontba helyezi ez a tehetséggondozási megoldás.

A tehetségelméleti szakemberek többféle gazdagítási modellt fejlesztettek ki, amelyek közül Renzulli és Reis (1986) gazdagító triád modelljét tartjuk alkalmasnak az óvodai adaptálásra (Balogh, 2012; Gyarmathy, 2007; Nagy, 2012). A modellben három típusú programelem kapcsolódik össze: I. általános feltáró tevékenység, II. csoportos gyakorlatok, III. valódi feladatok egyéni és csoportos megoldása.

Az első típusú gazdagítás során a gyermekeknek újszerű, érdekes, izgalmas, többnyire óvodán kívüli élményeket biztosítunk a vizuális mellett a természeti, zenei, nyelvi érdeklődési és tevékenységi területeken. Célja az érdeklődési kör szélesítése, illetve az érdeklődés irányának megtalálása, megerősítése. Ezt a formát minden érdeklődő gyermeknek ajánljuk.

A második típusú gazdagítás olyan csoportos tevékenységeket és élményeket takar, amelyek az alkotómunkához szükséges gondolkodási, valamint érzelmi folyamatok, önismereti és társas készségek fejlesztésére irányulnak. Ezt a célt szolgálják a csoportközi tehetséggondozó foglalkozások és a fejlesztő típusú műhelyfoglalkozások, amelyekbe a csoportokban téri-vizuális területen érdeklődő gyermekeket és a tehetségigéretet vonjuk be.

A harmadik típusú gazdagítás speciális műhelyfoglalkozások keretében valósul meg, ahol a gyermekek érdeklődésén alapuló témához kapcsolódó vizuális probléma tanulmányozásába és megoldásába vonjuk be a tehetségigéretet. Ezeket a tevékenységeket speciális eszközrendszerű műhelyben, felkészült műhelyvezető pedagógus és segítő szakemberek vezetésével végzik a gyermekek egyénileg vagy kisebb csoportokban.

Programunk a tehetségigéret tevékenységekben megvalósuló, fejlesztéssel történő felismerésére, azonosítására is lehetőséget biztosít az óvodai csoportban a tehetséggondozásban részt vevő és a területen érdeklődő gyermekek számára nyitott programok, csoportközi tehetséggondozó foglalkozások, műhelylátogatás, eszköz kölcsönzése által.

A „Világot látok” komplex gazdagító program tartalmi elemei

A program kiemelt gazdagítási területe a vizuális kultúra, képzőművészet, amely a természeti intelligencia aktív bekapcsolásával válik teljessé (Mező és mtsai, 2010). A két terület integrálása kölcsönösen inspiráló hatású a gyermekekre. A természeti világok látványának felfedezése jó motivációs alapot ad a vizuális tevékenységhez. A természeti elemek, formák vizuális megjelenítése pedig megtanít látni, észrevenni a szépet, rácsodálkozni, átérezni. Ezáltal pozitívan befolyásolja a természeti környezethez fűződő viszonyt, serkenti a megismerési vágyat és az érdeklődést.

A program a gyermekek érdeklődésére alapozott, kihívást jelentő, újdonságot biztosító projektekből tevődik össze. A négy projekt során a gyermekek egy-egy természettudományos terület – madarak, óceán, csillagok és bogarak – különleges világát fedezik fel és jelenítik meg alkotásaikban. A projektek folyamata a tehetséggondozó projektek három fő tartalmi elemén alapul: intellektuális kihívás, kreativitás és társas készség fejlesztése (Gyarmathy, 2007).

A felfedezésre váró, izgalmas témák elmélyülésre és magasabb szintű tapasztalatszerzésre adnak lehetőséget. A természeti témájú alkotások során vizuális megfigyelések, tapasztalatok, élmények szerzésével és változatos eszközhasználattal, egymásra épülő technikai megoldásokkal támogatjuk a gyermekeket, hogy ismereteiket bátran és egyre magasabb szinten alkalmazzák. A projektek folyamatában játékos helyzetekbe, történetbe ágyazott vizuális problémákkal találkoznak a gyermekek. Ezek a vizuális feladatok önálló tapasztalatszerzésre, képi gondolkodásra, kreatív megoldások keresésére ösztönöznek.

A folyamatban az érdeklődésnek megfelelő tevékenységeket ajánlunk, amelyben megjelennek az egyéni utak, elképzelések. A gyermekeknek lehetőségük, terük és idejük van a kreatív önkifejezésre, a változatos művészeti tevékenységek gyakorlására. A feldolgozási folyamatot rugalmasan kezeljük. A gyermekek igényeinek megfelelően lehetőséget adunk saját élmények, ötletek beépítésére, új információk keresésére és ezzel a projekt tartalmi bővítésére, variálására. A gyermekek a képességeikhez mérten, szabad vállalással, egyéni, páros, csoportos munkaformákban tevékenykedhetnek. A projektek végén választható módon az egyéni vagy közös produktumok létrehozása biztosít sikerélményt.

Forrás: A szerző archívuma

Módszereink között szerepelnek hagyományos és korszerű pedagógiai eljárások, amelyek a készség-, képességfejlesztést és a személyiségfejlesztést egyaránt támogatják. A tervezett témákat projektmódszerrel dolgozzuk fel. A módszer során differenciált képességfejlesztés valósulhat meg. Mindenki a lehetőségeihez mérten, a saját tempójában tevékenykedhet egy-egy témakörben. A cél maga az anyaggyűjtés, kutatómunka és az alkotás folyamata. A felfedezésre váró téma serkenti az önálló, alkotó gondolkodást és a kreativitást. A folyamat végén egy produktum létrehozásában realizálódik az elvégzett munka, ezáltal a gyermekek sikerélményként élik meg a felfedezést (M. Nádasi, 2010). A projektek során felmerülő ötletek, tapasztalatok közötti összefüggések megláttatását, a lényegkiemelését, a vizualizációt segítő tanulástechnikai módszerként alkalmazzuk a gondolatterkép módszerét (Gyarmathy, 2007).

A projektek folyamatában változatos, többszemponútú feldolgozást segítő programokban vesznek részt a gyermekek, érdekes természeti és vizuális megfigyeléseket, játékos kísérleteket végeznek, újszerű rajzolási, festési, tárgyalakotási technikákkal ismerkednek meg. A gyermeki alkotótevékenységet az „igazgyöngyös rajzmódszertan” adaptív alkalmazásával támogatjuk. Az Igazgyöngy Alapítvány és L. Ritók Nóra által kidolgozott vizuális nevelési gyakorlat lényege, hogy a gyermekek saját élményű tapasztalatszerzéssel, kísérletező, kreativitást serkentő, egymásra épülő feladatokon keresztül fedezik fel az alkotás lépéseit, ismerik meg a vizuális kifejezés és hatáskeltés eszközeit. Példákat kapnak, technikákat sajátítanak el azzal a céllal, hogy később önállóan is alkalmazni tudják azokat (Igazgyöngy Alapítvány, 2021).

Az alkotó folyamat és a pozitív énkép támogatásához kiváló módszer a drámajáték, amely személyiségközpontú pedagógiai módszer. A dráma és a színház eszközrendszerének segítségével, a folyamatos együttlét és tevékenység közben nevel. A tevékenységben nem a produkció, hanem a folyamat, a közös élmény, a játék a fontos. A játékok révén a gyermek elfogadja és vállalja önmagát, fejlődik az önuralma, kialakul mások elfogadásának a képessége. A drámajáték leglényegesebb tulajdonsága a sokrétűség, variálhatóság, komplexitás, a rugalmas alkalmazhatóság. Alkalmazzuk a ráhangolódási folyamatban, fejlesztési céllal és lazításra egyaránt (Demeter Lázár, 2008).

Gazdagító típusú, erős oldalt támogató tevékenységeink

- **Vizuális játékok a vizuális nyelv alapelemeivel, vonalakkal, foltokkal, színekkel, formákkal:** A játékok az eszköz, technika megismerésére vagy a vizuális probléma megértésére irányulnak. A tevékenységben nem a produktum a fontos, hanem maga az élmény, a játékos tapasztalatszerzés: a létrehozás, kiegészítés, kombinálás, ritmusképzés lépései.

Forrás: A szerző archívuma

- **Hagyományos és újszerű rajzolási, festési, tárgyalakotási eljárásokkal, anyagokkal, eszközökkel való ismerkedés, kísérletezés, az anyagszerűség megtapasztalása:** Az anyaggyakorlatok kedvező hatással vannak a kreativitás fejlődésére, mert minél több tapasztalatot szereznek a gyermekek az anyagok, eszközök természetéről, annál többféleképpen és szabadabban tudják alkalmazni azokat az „igazi” ábrázolás folyamatában.
- **Digitális rajz alkalmazása tervezésre, kísérletezésre, a valódi rajzos munkák előkészítésére**

Forrás: A szerző archívuma

- **Látványélmények keresése és rögzítése fényképezéssel a természeti környezetben:** Az új és érdekes látványélmények az ismeretszerzés és a motiváció alapkövei.
- **Gyűjtőmunka, tematikus gyűjtemények létrehozása:** A gyűjtemény elemeinek megfigyelése, a részletek felfedezése, vizsgálata, rajzok készítése segítik a megismerést és a vizuális élmény feldolgozását.
- **„Tanulmányi kirándulás” mint a felfedezésnek, a megismerésnek egyik leghatásosabb formája:** A még nem ismert helyekre, tájakra történő utazást igazi

kalandként élik meg a gyermekek. A szép természeti környezet aktivizálja fantáziájukat és megindítja a tevékenységet.

- **Múzeumi kiállítások értő megtekintése és feldolgozása, múzeumpedagógia**
- **Ákom-Bákom Klub:** saját tervezésű és speciális fejlesztőjátékok, digitális játékok készítése.
- **Zenei, nyelvi, dramatikus és vizuális elemek kombinálása, improvizáció:** önismereti és csoportalakító drámajátékokat játszunk, helyzetgyakorlatokat végzünk.
- **Páros és mikrocsoportos tapasztalatszerzések:** kooperatív tevékenységek gyakorlásra, ismeretek alkalmazására, egyéni és társas együttműködéssel történő problémamegoldásra lehetőséget adó izgalmas kalandjátékok, próbatételek.

Fejlesztő típusú tevékenységeink során elsősorban a tehetségigéretnek önismeretének támogatására, szociális kompetenciájuk fejlesztésére koncentrálnak. Előtérbe kerülnek emellett a különböző képzőművészeti technikák elsajátítását segítő, a megfigyelőképességet, az észlelést, a vizuális memóriát és a kézügyességet fejlesztő játékok és gyakorlatok.

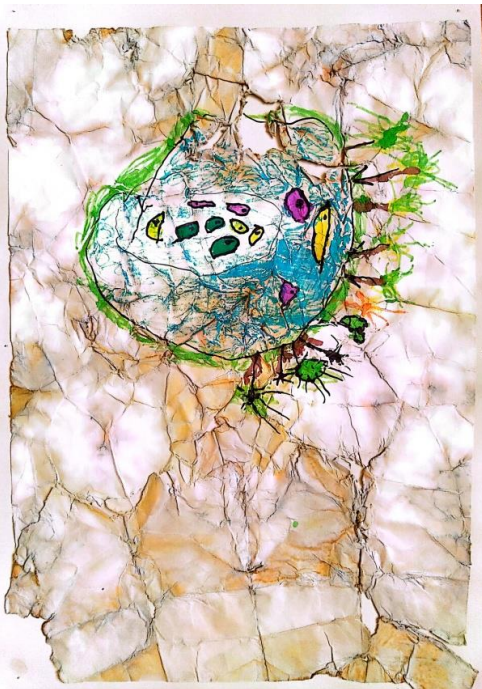
Forrás: A szerző archívuma

A pihenést, feltöltődést szolgáló lazító tevékenységeink során a gyermekek kikapcsolódásához és fejlődéséhez szükséges élményeket óvodán kívüli, különböző műveltségterületeket bekapcsoló programokkal bővítjük: színházi előadást, koncertet, könyvtárlátogatást, játszóházat, természettudományos programokat szervezünk.

Forrás: A szerző archívuma

Gazdagító programunk az alkotás fejlesztő hatására építve segíti a gyermekek számára a világ felfedezését, megismerését. Ennek hatékonyságát igazolják a szülők és külső partnereink pozitív visszajelzései, valamint a gyermekek kreatív alkotásai, amelyek több alkalommal szerepeltek már sikerrel rajzpályázatokon és kiállításokon.

Forrás: A szerző archívuma

Egy komplex gazdagító program tervezése és megvalósítása összetett feladatot jelent, amely magas fokú szakmai tudást, felkészültséget, kreativitást, motivációt és a terület iránti elhivatottságot kíván. Azonban a legtudatosabban kidolgozott program is csak akkor éri el a célját, ha mögötte a tehetségigéreték irányában érzékeny, támogató szemléletű pedagógus áll. Ebben az életkorban a gyermek fejlődésének figyelemmel kísérése és ösztönző, motiváló támogatása a legfontosabb.

„Minél korábban és minél inkább az adottságoknak, képességeknek megfelelő módon kezdődik meg a tehetségigéreték segítése, annál nagyobb eséllyel számíthatunk kibontakozásukra. Ezért a tehetség mielőbbi felismerésére kell törekedni és minél előbb meg kell kezdeni a céltudatos fejlesztését” – hangsúlyozza Harsányi István *Tehetségvédelem* c. munkájában (Harsányi, 1994).

Ez az iránymutató gondolat választ ad a bevezetőben említett, az óvodai tehetséggondozás szükségességét vitató kérdésekre. Megerősít abban, hogy létjogosultsága és jelentősége van a kora gyermekkori „alapozó” tehetséggondozó-fejlesztő tevékenységünknek. Jelentős és hasznos munkát végeznek azok az intézmények és pedagógusok, akik komplex gazdagító programok működtetésével felvállalják ezt a korántsem egyszerű feladatot.

A tanulmány bírálati folyamaton ment keresztül.

Felhasznált irodalom

Balogh László (2012): *Komplex tehetségfejlesztő programok*. Debrecen, Didakt Kiadó, url: http://www.mateh.hu/tehetsegkonyvtar/Balogh_Komplex.pdf (Letöltés ideje: 2024. június 14.)

Demeter Lázár Katalin (2008): *Játszótárs. Drámajátékok és kreativitás a fejlesztőpedagógiában 5-10 éveseknek*. Szentendre, Geobook Kiadó, ISBN: 978-963-8783-5-30.

Fehér Ágota (2015): *A belső fény kibontakoztatásának útján – a kisgyermekkori tehetséggondozás lehetőségei*. In: *Katolikus Pedagógia*, 3–4. sz., 54–66., ISSN: 2080–6191.

Gyarmathy Éva (2007): *A tehetség háttere és gondozásának gyakorlata*. Budapest, ELTE, Eötvös Kiadó, ISBN: 978-963-463-908-4.

Harsányi István (1994): *Tehetségvédelem*. Budapest, Magyar Tehetséggondozó Társaság, ISBN: 963-04-4543-3.

Inántsý-Pap Judit – Orosz Róbert – Pék György – Nagy Tamás (2010): *Tehetség és személyiségfejlesztés*. Gényusz könyvek 14. Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, ISSN: 2062-5936., url: <https://tehetseg.hu/konyv/tehetseg-es-szemelyisegfejlesztes> (Letöltés ideje: 2024. június 14.)

M. Nádasi Mária (2010): *A projektoktatás elmélete és gyakorlata*. Gényusz könyvek 6. Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, ISSN: 2062-5936., url: <https://tehetseg.hu/konyv/projektoktatás-elmélete-es-gyakorlata> (Letöltés ideje: 2024. június 14.)

Mező Ferenc – Kiss Papp Csilla – Subicz István (2010) *Képzőművész tehetségek gondozása*. Gényusz könyvek 11. Budapest, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, ISSN: 2062-5936., url: https://tehetseg.hu/konyv/kepzo_muvesz-tehetsegek-gondozasa (Letöltés ideje: 2024. június 14.)

Nagy Jenőné (2012): *Tehetségigéreték gondozásának elmélete és gyakorlata – Módszertani könyv óvodapedagógusoknak „Óvodai nevelés a művészetek eszközeivel”*. Szolnok, Óvodapedagógusok Országos Szakmai Egyesülete, ISBN: 978 963 08 4916 6.

Szociális kompetencia fejlesztése vizuális neveléssel. (2021) Módszertani segédanyag, Berettyóújfalu, Igazgyöngy Alapítvány.

Szolnok Városi Óvodák Pedagógiai Programja (2017) 9.1. c. Kora gyermekkori tehetséggondozás fejezet.